

Česko-lužický věstník

Ročník XV
Číslo 2 / únor 2005

KATALANÁDA

Casaire i casador

L'Anton, lo carnisser, tenia una minyona,
que volia casar amb en Pere, un vei.
Aqueix Pere era un gormand, i tothom ho sabia,
xò fa que lo pare, un bon dia,
per millor réixer a l'agafar,
li diu: „Fes-me lo pler de venir a sopar,
aquest hivern, cada nit, a casa;
ja sables que hi ha bona brasa,
i, com estimes lo que és bo,
vinc de llogar defora, a la teua intenció,
una cuinera renomada:
„Los més famosos plats, els a sap encertar,
i, sé pas com s'adoba, amb un re tot ho fa;
jo pensi que, sense ous, faria una truitada!
si vòs, començarem avui la repeixada.“
En Pere, engormandit, caram! li diu que sí!
I cada nit sopava allí.
Sabeu lo que va succeir?
Al cap d'un mesada, en Pere
se casava...amb la cuinera!

Starosvat a chlap na ženění

Řezník Antonín měl jednu dceru,
kterou by rád provdal za souseda Petra.
Ten Petr byl gurmán – to bylo známo všem.
Antonín jej přepad' se svým návrhem:

„Chod' k nám na večeri každý den,
tuto zimu, buď můj milý host,
však víš, že máme tepla dost,
a protože ti chutná to, co špatné není,
jdu si najmout pro tvé potěšení
velmi slavnou kuchařku:
nejskvělejší jídla lehce zvládne
a, nevím, jak to dělá, z ničeho nic vaří,
bez vajec by omeletu svedla, jak se domnívám.
Chceš-li, dnes už můžeš přijít k nám.“
Petr k souhlasu se vskutku nenutí
a každý večer pak u nich jed' s chutí
A tušíte, co bylo dál?
Trvalo to jenom měsíc...
A Petr si kuchařku vzal!

*Ze sbírky Alberta Saisseta: XI. Čtete (Llegiu, 1900) Catalanades d'un Tal, s. 268, Barcelona 1994. Přeložil Vladislav Knoll.
Báseň je napsána v rossellonském nářečí.*

MENŠINY V DNEŠNÍ EVROPĚ (5) SEVERNÍ KATALÁNSKO

Vladislav Knoll

Dovolují si vám představit zajímavou oblast na samém jihu Francie, kde se dodnes přes staleté centralistické snahy Paříže udržel katalánský jazyk. Aby nebylo žádných pochybností, uvedu hned na počátku několik základních informací. Katalánština je západorománský jazyk úzce příbuzný okcitanštině (původní jazyk či spíše rodina příbuzných dialektů, používaných v celé jižní polovině Francie, jimiž byla ve středověku psána dvorská trubadúrská lyrika), s níž podle názoru moderních romanistů tvoří svébytnou podskupinu v rámci románských jazyků. Vzhledem ke své poloze a dějinám má ale katalánština také řadu společných rysů se španělštinou, které ve většině okcitanštiných dialektů nenacházíme. Katalánsky dnes hovoří jako mateřským jazykem více než šest a půl milionu lidí. Řada dalších je nucena tento jazyk ovládat alespoň pasivně.

Katalánsky se hovoří (samozřejmě nepočítáme-li zahraniční emigraci) v sedmi rozdílných oblastech (tzv. *Països Catalans* - *Katalánské země*, oblíbený romantický pojem katalánskojazyčných vlastenců) na území čtyř samostatných států, přičemž v každé z těchto oblastí může mít katalánština odlišný oficiální i sociolingvistický status. Státem, v němž má katalánština ústavou zaručený post jediného úředního jazyka, je Andorrské knížectví (*Principat d'Andorra*), sestávající z několika pyrenejských údolí. Samotné Katalánsko (*Catalunya*, hovorově nazývané také *Principat*) s centrem v Barceloně je jedním ze španělských autonomních společenství stejně jako *Valencijsko (País Valencià)* a Baleárské

ostrovy (*Illes Balears*), kam se katalánský živel rozšířil díky *reconquistě* ve 13. století. V těchto třech oblastech má katalánština úřední statut spolu se španělštinou (v jednom horském katalánském okrese má navíc plný úřední status i místní okcitanštině nářečí - aranština). *Zemská* jazyková politika (vedená místními vládami a parlamenty) těchto oblastí je však dosti odlišná a každé ze společenství užívá v mluveném i psaném projevu svou variantu společného spisovného jazyka (něco jako americká, britská a australská angličtina).

Další dvě katalánské mluvčí oblasti jsou v podstatě původními součástmi samotného Katalánska, které byly ztraceny v průběhu historického vývoje. Kromě tzv. Severního Katalánska, které si představíme podrobněji, mezi ně patří i Aragonský pás (*Franja d'Aragó*) na západě, jenž je součástí autonomního společenství Aragon (v aragonských horách se navíc zachoval jedinečný románský dialekt, jenž je jakýmsi průnikem španělštiny, katalánštiny a okcitanštiny). V těchto oblastech katalánština žádný úřední status nemá, je však v omezené míře přítomna například ve vzdělávání. Posledním katalánsky mluvícím regionem je město *L'Alguer* (Alghero/S'Algheru) na Sardinii jako poslední živý svědek rozsáhlé katalánsko-aragonské expanze ve Středozemním moři (14. století). Zde je katalánština spíše kulturně-komunikačním pojítkem v rámci nepřilíhající skupiny starousedlíků. Nyní se ale vraťme k hlavnímu předmětu našeho zájmu.

Spojení víry a vlastenectví.

Zeměpis oblasti

Samotné Severní Katalánsko (**Catalunya Nord**) se nachází na severním straně východních Pyrenejí. Osou oblasti je řeka Tet, která pramení na úbočí nejvyšší zdejší hory, již je Pic Carlit (2921 m). V samém centru oblasti se pak tyčí pověstmi opředený masiv **Canigó** (2784 m). Místní hory jsou ideální pro zimní i letní turistiku. Jinými velkými řekami oblasti, jakoby rovnoběžnými z Tet, jsou Aglí a Tec. Na východě se prostírá Rossellonská rovina až po pobřeží Středozemního moře. Vyhlášené je členité Červené pobřeží (Costa Vermella).

Severní Katalánsko je dnes administrativně francouzským departementem **Pyrenées-Orientales** v regionu Languedoc-Roussillon. Nachází se na území pěti tradičních katalánských okresů (comarques) **Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir a Alta Cerdanya**. K nim byla připojena původně okcitánská oblast Fenolleda. Název Rosselló (fr. Roussillon) se často používá i pro pojmenování celého Severního Katalánska. Dnes se departement dělí na tři okruhy (arrondissements): Céret, Perpignan, Prades a ty dále na 31 kantonů a 226 obcí. *Pyrenées-Orientales* sousedí na jihu se španělským Katalánskem, na severu s departementem *Aude*, na západě s Andorrským knížectvím a departementem *Ariège*. Východ je omýván Středozemním mořem (Lví záliv).

Poklidný život v Pyrenejích.

Dějiny

Původním obyvatelstvem této oblasti byli zřejmě Iberové. Roku 202 př. Kr. byla země dobyta Římany a roku 118 př. Kr. začleněna do provincie Narbonská Gallie. Římskými kulturními centry oblasti byla města Ruscinu a později Elena (Elna). Na začátku 5. stol. po Kristu se dostala země do rukou Visigótů a stala se součástí oblasti zvané Septimania. Na počátku 8. století tudy prošli i Arabové.

Pod ochrannými křídly Francké říše se zde pak vytvořilo několik hrab-

ství (v jejich čele stáli potomci visigótské aristokracie), z nichž nejvýznamnějšími se staly Cerdanya a Rosselló. Jeden z raných cerdanýských hrabat, Wifred I. (Guifré el Pilós), obdržel roku 878 Barcelonu a stal se tak zakladatelem barcelonské a tedy i katalánsko-aragonské vládnoucí dynastie (vymřela roku 1410, jejím jazykem byla katalánština). Sidelním městem Rossellonu se po starém Ruscinonu stal Perpinyà (1025), který měl i vlastní mincovnu. Po smrti posledního rossellonského hraběte Girarta II. roku 1172 se země dostala do rukou aragonského krále Alfonse I. (Cerdanya připadla Barceloně již roku 1117). Ve 12. a částečně i 13. století jsou rozšiřovány državy katalánsko-aragonských vládarů v okcitánských oblastech. Tato expanze je ale zastavena smlouvou v Corbeil (1258), kdy se rovněž Francie vzdá nároku na katalánské země.

Po smrti Jakuba Dobyvatele (1276), který dobyl na Arabech Valencijsko a Baleárské ostrovy, se Rosselló stal součástí nově vytvořeného Mallorského království a Perpinyà sidelním městem jeho krále. Následující období bylo pro Rosselló epochou hospodářského a kulturního růstu, o němž nám dosud vypovídají četné architektonické památky té doby. V červnu 1343 však aragonský král Petr III. Rosselló definitivně dobyl a brzy nato mallorské království zaniklo. Během katalánského povstání proti králi v letech 1462–1472 se Rossellonu zmocnil francouzský král

Horská scenérie z Conflentu.

Ludvík XI. a znovu jej obsadil už rok po uzavření mírové smlouvy s Ferdinandem II. Aragonským (1474/5). Barcelonskou smlouvou z roku 1493 je navrácen Rosselló opět Katalánsku. Ani v následujících letech se však situace neuklidnila.

Od roku 1639 se španělské a francouzské vojsko snažilo získat v oblasti převahu, Francouzi dobyli 9. září 1642 Perpinyà a podle Pyrenejského míru (7. 11. 1659) se Rosselló stal součástí Francie. Mezi oba státy pak byla následujícího roku rozdělena Cerdanya, město Llivia zůstalo ve španělských rukou (dodnes se jedná o španělskou enklávu na francouzské půdě). Proti francouzské nadvládě a zrušení svých privilegií povstávají sami obyvatelé (povstání Andílků), jsou však poraženi už roku 1670. Do konce 17. století francouzština pomalu nahrazuje katalánštinu v administrativě a podle ediktu z 2. dubna 1700 nesmí být veřejně napsáno nic, co by nebylo francouzsky.

Roku 1790 byla Francie rozdělena na departementy, čímž vznikl i stávající departement Východní Pyreneje (Pyrenées-Orientales). Do čela departementu je postavena Generální rada, volená bohatšími obyvateli. Představitelem exekutivní moci je prefekt, zástupce státu. V letech 1793–4 probíhaly v oblasti boje mezi Španěly a Francouzi. Hospodářství oblasti se soustředí hlavně na zemědělství, koncem 19. století se objevují první stávkoví rolníků.

První a druhá světová válka měly velký vliv na utvrzení sounáležitosti severních Katalánců s Francií (Katalánci prolévali krev za svou velkou vlast – Francií). Demografické změny nastaly jednak po vítězství generála Franca ve Španělsku, které způsobilo rozsáhlou emigraci republikánů právě do Severního Katalánska a hlavně v souvislosti s raketovým rozvojem turistiky od začátku 60. let. První emigrace přitom posílila *katalánskost* celé oblasti, druhá však znatelně posílila početní převahu francouzsky mluvících. Roku 1982 je departement začleněn do nově vytvořeného regionu *Languedoc-Roussillon*.

Jazyk a jeho situace

V Severním Katalánsku dnes žije asi 393 tisíc lidí, z nichž asi 140 tisíc hovoří katalánsky. V oblasti je stále živý svérázný **dialekt** (rossellonès), který je jakýmsi plynulým přechodem k languedocké okcitanštině, ale vykazuje četné podobnosti i s baleárskými nářečím. S okcitanštinou je spjat hlavně syntaktickými (vull te dire - *chci ti říci*), případně morfologickými (tu sables - *ty víš*; jo cantí - *já zpívám*) a v neposlední řadě lexikálními zvláštnostmi (trapar - *najít*, veire - *vidět*, dobrir - *otevřít*). Důležitý je rovněž vliv francouzštiny na oba jazyky (veitura - *auto*), zajímavé jsou i některé staré výpůjčky ze španělštiny (bueno - *dobrá*, burro - *osel*).

Jediným úředním jazykem je francouzština. Ke katalánskému vědomí přispívá **Letní katalánská universita** v Pradě (UCE, od 1968), kam se sjíždějí Katalánci a katalanisté. Vstup katalánštiny do škol umožnil *Deixonniův zákon* z roku 1951. Roku 1975 se začíná katalánština vyučovat jako nepovinný předmět na základních školách, od roku 1979 na středních. Roku 1976 se také objevuje 1. dvojjazyčná mateřská škola (*La Bressola*). Od osmdesátých let je možné studovat katalánskou filologii na universitě v Perpinyanu a v devadesátých letech se na některých školách objevuje dvojjazyčná výuka.

Situace katalánštiny v regionu je ztěžována velkou imigrací z Francie i ze zahraničí a rovněž dalšími, například i psychologickými faktory. Odnedávna totiž *mluvit francouzsky* znamenalo přislušet k vyšší vrstvě

Obec ověšená katalánskými vlajkami.

a ani dnes není znalost katalánštiny na rozdíl od francouzštiny nikde vyžadována. Na druhé straně v oblasti působí řada místním katalánských sdružení a na mnoha místech jsou instalovány dvojjazyčné názvy ulic i obcí (i v Perpinyanu). V Severním Katalánsku lze bez problému chytit katalánské televizní programy, případně i rozhlasové stanice z jihu. Mimoto zde fungují i místní média jako např. *Ràdio Arrels* či časopisy *L'Alba* či *Terra Nostra*. V nejrozšířenějších médiích, jimiž jsou místní deník *L'Independent* či *Radio France Roussillon* se však katalánština objevuje zcela okrajově.

Jeden z výletů Letní katalánské univerzity.

Zajímavým aspektem je, že mladá generace, pokud mluví či se učí katalánsky, dává přednost barcelonské (centrální), plně kodifikované variantě (kterou také Severní Katalánci téměř bez výhrady chápou jako svůj spisovný jazyk) před místním tradičním nářečím, které se tak stává výsadou starší generace.

Architektonické památky

Hlavním městem departementu je **Perpinyà** (fr. Perpignan, 108 tisíc obyvatel), který stojí na řece Tet asi 10 km od pobřeží. Zde sídlí prefekt a Generální rada (Consell General). Město je dodnes poznamenáno výstavbou ve 14. století, kdy prožívalo období nebyvalého rozkvětu (Palác

„Katalánština je naše právo.“

mallorských králů, katedrála sv. Jana Křtitele, Burza, Castillet). V oblasti je mnoho **románských památek**, např. kláštery Sant Miquel de Cuixà, Sant Martí de Canigó či Sant Andreu de Sureda, románská basilika v Elné a kostely v Cornellà, Serrabonè či Cabestany. Za zmínku stojí také středověký hrad v Cotlliure. V Rossellonu se nachází několik francouzských pevností z 2. poloviny XVII. století (Perpinyà, Vilafranca de Conflent, Mont-Lluís...) Lze zde ale spatřit i vykopávky římského města Ruscino či barokně zdobené kostely (Illa, Prada, Vinça).

Literatura

V severním Katalánsku kvetla již **trubadúrská** poesie (Guillem de Cabestany) a až do poloviny XVII. století byla tato oblast kulturně těsně provázána s vlastním Katalánskem či jinými katalánsky mluvícími zeměmi. Ani následná francouzská nadvláda však neumlčela hlas místních obyvatel v rodném jazyce, a proto nacházíme katalánsky psané texty například i v 18. století (např. Simó Salamó: *Pravidla života*).

Skutečný rozvoj místní literatury však začíná až v době obrození zejména od 80. let 19. století. Jedním z jeho stimulů bylo vydání (1886) eposu **Canigó** katalánského národního básníka Jacinta Verdaguera, věnovaného právě severním Kataláncům. Brzy poté (1887) se objevuje první svazek zlidovělých *Katalanád* Alberta Saisseta, vtipných příběhů ze života obyčejných lidí psaných místním nářečím. S první obrozeneckou generací jsou pak spojena především jména jako J. Amade, E. Caseponce či Bonafont, jenž zakládá roku 1906 *Společnost katalánských studií* spolu s kulturním periodikem *Revue Catalane*. Tato generace se ještě do jisté míry přidružuje francouzštině, ale zabývá se rovněž sběrem a recepcí severokatalánské lidové tvorby (např. v literární příloze *La veu del Canigó*).

Roku 1911 debutuje svou sbírkou *Riçe a cypriše* jedna z největších postav severokatalánské literatury – básník **Josep Sebastià Pons** (1886–1962). 1. světová válka kulturní rozvoj poněkud přibrzdí (*jak můžeme opérovat naši malou vlast, když naše velká Vlast trpí?*), ale brzy se mimo samotného J. S. Ponce (mimo dalších sbírek se objevuje i jeho divadelní hra *Alberský pramen*) na literární scéně prosazuje jeho sestra Simona Gay a Edmund Brazès (ten ale sebere své básně až po válce. Založením časopisu *Terra Nostra* se ke slovu dostává mladší generace 30. let, věnující se rovněž především poesii (Enric Guiter, Gurmésind Gomila).

Po další přestávce v kulturním dění, způsobeném 2. světovou válkou, se pomocí nové severokatalánské edici Tramontane a tzv. *Květinovým hrám* (básnické klání) objevuje generace univerzálnějších spisovatelů, jako především přední severokatalánský básník, prozaik (mj. sci-fi) a kulturní činitel **Pere Verdaguer** (*1929) či básník a dramatik Jordi Pere Cerdà (*1920). Významným kulturním mezníkem pak je založení (1961)

Na lidové slavnosti.

Rossellonské skupiny katalánských studií (GREC), která se stala nejen východiskem pro prozaické a básnické pokolení 60.–80. let (Jordi Carbonell, Renada Laura Portet, Joan Tocabens), ale i iniciátorem *Letní katalánské univerzity*. Roku 1985 je založeno nakladatelství **Trabucaire**,

kteří se zabývá vydáváním knih v katalánštině, ale i v okcitanštině. Podobně jako na jih od Pyrenejí se hlavně od 70. let rozvíjí tzv. *Nová píseň*, tj. pokolení katalánských zpěváků, zabývajících se katalánskými tradicemi i aktuálními problémy. V Severním Katalánsku prosluli zejména Joan Pau Giné, Jordi Barre a skupina Crescendo. V 80.–90. letech přišli ke slovu básníci jako Jaume Queralt, Patrick Gifreu či Jep Gouzy. Místní katalánská literatura je vydávána buď v místních vydavatelstvích či jako literární přílohy místních periodik. Mimoto mohou být důležitá díla vydávána i ve španělském Katalánsku.

Severní Katalánsko je velice zajímavou kulturní oblastí, v jejíž historii nalézáme četné paralely s Lužicí i například Kládskem. Katalánská identita v této oblasti je stále živá a celkem viditelná. Na mnoha místech stále vlaje katalánská vlajka, která na některých obecních úřadech visí vedle té francouzské, leckde lze spatřit katalánské nápisy, které například v horách zcela nahrazují francouzské. Slyšel jsem i Francouze, kteří v malých viskách lámali katalánštinu, aby se mohl lépe integrovat mezi své katalánské sousedy, ale i Francouze, kteří sice jazyk neovládají, ale nadšeně se účastní katalánských kulturních programů. Situace ale není tak růžová. Francouzština zůstává jediným jazykem administrativy a hlavním prostředkem komunikace. Přistěhovalci ze katalánsky neucí a rodiče nechtějí tímto jazykem svým dětem plést hlavu. Je to podobné, jako v mnoha jiných koutech Evropy. Kdo se o místní jazyk a kulturu zajímá, cestu si k nim nalezne, kdo ne, může jimi zůstat téměř nezasažen. Přesto v rámci jazykových menšin ve Francii situace katalánštiny patří asi k těm lepším. Napomáhá mu k tomu i značná podpora Katalánců ze Španělska a v neposlední řadě i armáda katalánských turistů, která brázdí i původní okcitané oblasti. Právě s blízkými Okcitanci mohou severní Katalánci v rámci Francie postupovat společně. Jakého výsledku dosáhnou jejich snahy však ukáže budoucnost.

10. výročí organizace lužickosrbské mládeže Pawk

Leoš Šatava

18. prosince 2004 oslavil spolek lužickosrbské mládeže Pawk v *Serbskej kofejowni* v Lužickosrbském domě v Budyšině 10. výročí svého trvání. Z původně skromných začátků se tato organizace rozrostla na důstojného reprezentanta lužickosrbské mládeže.

V úvodní, uzavřené části večera, pronesl po vstupním promítání pásma z minulosti i současnosti Pawku úvodní slavnostní a bilanční projev předseda SPL, doc. Leoš Šatava. Ve svém příspěvku ocenil kulturní, sportovní i další aktivity organizace, mj. v souvislosti s bojem za zachování lužickosrbské střední školy v Chrósćicích v roce 2001 či se stále se rozšiřujícími zahraničními kontakty s mládeží etnických menšin Evro-

py. Kriticky však poukázal na skutečnost, že mezi lužickosrbskou mládeží se projevuje nezáměr o kariéru na poli (profesionálních) národních aktivit.

V následující, veřejné části oslav vystoupila před zhruba 200 účastníky řada lužickosrbských (mj. předseda Domowiny J. Nuk) německých i zahraničních (většinou představitelé národnostních menšin a jejich organizací) hostů se svými gratulacemi a dárky. Po nich následovala kulturní vystoupení – hudební a kabaretní program skupin *Lózy hólyc* a *SG Sněhovka* (včetně premiéry nové CD *Na kofej*); jako zahraniční host zahrála chorvatská menšinová skupina *Pinknica* z Maďarska.

Swjedženska narěč k 10. rěčnicy PAWKa dnja 18. 12. 2004

Leoš Šatava

Česćeni přitomni! Najprjedu chcu so ja skrótka podzakować za česć, zo směm džensa tule rěčec. Nadžijomnje budu znajmjeńša někotre z mojih ślědowacych słowow za was zajimawe.

Pawk ... što abo što tole zwěrjatko poprawom je? A kak ze Serbami zwisuje? W serbskich přisłowach wone poprawom přederje njewotrěznje: jedne z nich na přikład praji, zo *druhdy w najrjeńšej róži hrozny pawk sedži*. Tež swětowa kulturna tradicija je nastupajo pawkow njejednotna. W grjekskich mytach je pawk, *Arachne* naduta a tohodla pochlostana holca, w afriskich pak nawopak mudry poradžowar.

Tež Harry Potter zetka w druhim zwjazku knihi w Zakazanym lěsu pawka z mjenom Aragog, kiž potajne wěcy znaje. Snadž su před džesac lětami tehdomnoši založerjo Pawka tež kmani byli, kusk za zawěški žiwjenja hlađač, dokelž jich trěbny skutk so mjeztym bohaće wudani.

Džesac lět – to je poprawom kusk prekerna staroba. Džesac lětny hólc abo holca hižo tójšto wo tym, kak so tón luby swět wjerći, wě; druhdy su jeho mysle hižo samo bóle časej přiměrjene a wotpowědowace hač jeho abo jeje starsich abo dalšich wosobow, na kotrychž dyrbi tute hižo wjetše džěčo sluchać a wot kotrychž je wotwisne.

Wězo: Je čezko čłowjesku starobu z rěčnicu towarstwa přirunować. Tohodla tež moja analogija cyle njetrjechi. Chcych z nej prosće prajić, zo – znajmjeńša z mojeho wida – je Pawk w minjenym lědžesatku lěto za lětom tójšto nazhonił, wuraznje wurostł a wuzrawił.

Tute zrawjenje by było móžno na někotrych momentach a epizodach

dokumentować. Njecham tule zapis faktow a ličbow podawać: w datym zwisku pak chcył tola naspomnić znajmjeńša Chrósćan zběžk w lěcu 2001. Tule Pawk cyle jasnje, bjez wahanja a na rozděl wot mnohich druhich organizacijow kaž tež jednotliwcow w Serbach na stronu stawkowacych a demonstruwacych stupi – z tym so tež pokaza, zo po čětro dołhim času změje serbska Łužica skónčnje po ličbje drje małku, tola pak sebjewědomu, njebojaznu a wosebje angažowacu so młodžinu. Na podobne wašnje pak jadro serbskich młodostnych wustupi tež cyle njedawno: w zwisku z absurdnym zakazom wužiwanja serbskeje rěče w Pančicach-Kukowje.

Haj – tež mnohe druge małe ludy Europy abo druhich kontinentow su za swojske žadanja aktiwne, haj samo kusk militantnje wustupowali (nich-tón wězo njerěči wo bombowych nadpadach a namócných skutkach). Runje na tutym polu je róla młodžiny njezastupjomna: starše generacije džě husto do kolijow žiwjenskich a myslenskich stereotypow kaž tež strachoiwosće zajědu. Pola małych ludow bjez swojskeho stata je tajke něšto wosebje strašne. Hižo jenaski publicist Heinrich Luden, skutkowacy wokoło lěta 1800, to rěka w času rodžacych so narodnych hibanjow epochi romantisma, je napisał: *Die Völker bekommen keine Rechte, die sie sich nicht selbst nehmen!* Tež na tutym polu su člonjo Pawka tójšto přiwukli a wothladali – mjez druhim w zwisku z džěři a bohatšimi mjezynarodnymi kontaktami z młodžinu europskich mjeńšinowych ludow.

Apropos kontakty: Snadž měl so na tutym polu w přichodze – tež hlađajo na tradiciju – zajim wo najbliže słowjanske ludy, jich rěče a kulturu zeslynić. Jeli so Serbja nochcedža poněčim do „serbsce rěčacych

Němcow“ přeměnic, su za nich nuznje třebne alternatiwne impulsy, hinaše hač ty, kotrez wšednje z němskeho wobswěta a kulturneho wobkruha přijimaju.

Zabyć njeby chcył tež kulturne skutkowanje Pawka, kiž je z rjadom mjenjebóle wuspěšnych, džensa hižo poprawom tradicionalnych abo kulturnych aktiwitow zwjazane – kaž wudawanje časopisu Pawčina abo wubědžowanje Power Serb. Wjetše pospyty, kaž lětuše zetkanje *Přihádz wróćo do Łužicy* w Kopsinje pak čerpja (tež najebeć polěpšenych wabjenskich abo public relations prócowanjow) na njezajimje džělu serbskich młodostnych. Runje tule pak runočasnje tči šansa: zwěšćenja pola mjenšinowych ludow džě pokazuju, zo jenož něhdže 20 % młodostnych w starobje wokoło 15 lět je so hižo za swójsku etnisku identitu a rěč jasnje rozsudžilo, druhich 20 % pak swójski pochad a rěč wotpokazuje. Cylych 60 % teenagerow je tuž narodnje kaž tež rěčnje njeroszudzenych – to rěka, zo runje wo tutech měli so narodni aktiwisća prócować. Na tutym polu měli so adekwatne ideje, naprawy, strategije a argumenty namakać. Tole so wězo lochko praji: praksa pak bywa bóle komplikowana. Puć, po kotrymž króci Pawk, so zda prawy być a tole tež příklady wot druhdže wobkruća. Trend mjenšinowych aktiwitow džensnišeho časa rěka měric so mjenje na powšitkowne, globalne cile, bóle pak na konkretne, lokalne, komunalne fenomeny. Abo jednorišo prajene. Nic sedžeć, bachtać abo sonić w pincy Serbskeho doma abo w Budyskich hosćencach, ale so na dotal mjenjebóle serbske wsy podať a tule horjeka mjenowanych etnisce/rěčnje nerozudzenych za serbskosć zdobyć spytać. Snano tole kusk jako kumštne abo naiwne klinči: na příklad pola Walizow pak rěča w datym zwisku oficialnje wo *rěčnych animatorach*. Poprawom tež naš džensniši wječor móžemy jako wobstatk tajkeje třebnjeje *animacije* wobhladowať.

Ale dosć nětk wo wědomostnych zwěšćenjach...

W jednym z lětušich čislow Rozhlada sym napisał, zo wo přichodže Serbow młodžina rozsudži. Tuta mysl je snadž kusk triwialna, najebeć toho pak je wažna a plaćiwa. Je jenož derje, zo džensniši serbscy młodostni su hižo cyle hinaši, hač hišće před 10 lětami. Mjeztym je dorostla přenja generacija, kubłana hižo w nowych, demokratiskich poměrach, generacija, kotraž znaje cuze rěče, je widžala swět, je mjenje strachociwa a so tulaca, hač generacije jich staršich abo džědow a wowkow.

Wězo by chětro zjednorjace było, hdyž bych ja jako hlowny a rozsudzacy džěl serbskeje młodžiny towarstwo Pawk mjenował. Tola pak je jeho róla w datym zwisku njezastupjomna, dokelž so jedna wo jenički central-

ny, organizowany cyłk, zdžěla zdobom něšto kaž „mozowy trust“ serbskich młodostnych.

Wězo ma džělawosć Pawk tež swójske brachi, date mjez druhim přez to, zo wulki čwak džěla leži na chribjeće čestnohamtskich entuziastow. Přirunuju ze situaciju druhich europskich mjenšin tež zadžiwa, zo lědma štó ze serbskich młodostnych so wo karieru profesionalneho narodneho prócowarja, haj politikarja prócuje. Při tym runje charizmatiscy narodni wjednicy, njepečezeni ze zašlosću, w tučasnej Łužicy čućiwy faluja. Tajke serbske prócowanja móhli so na wšelake wažnje započec: na příklad přez krutu iniciatiwu za to, zo by skónčnje moderni, tež w času interneta třebny profesionalny serbski młodžinski časopis, wjazacy runje generaciju, kiž „wo přichodže Serbow rozsudži“, založil. Je džě jasne, zo „wothorjeka“, ze stromy oficialnych strukturow, na tutym polu ničo njepríndže.

Pawk měl zdobom k tomu přinošowať, zo so ze Serbja njepréměnja do towarstwa entuziastow, kiž so ze swójskej rěču a kulturu jako hobby skupina pimpla, ale zo serbskosć zwostanje žiwy, přirodny wobstatk žiwjenja Łužicy. Tučasnny towaršnostny klima w demokratiskich conach swěta je džě najwšelakoríšim mjenšinowym prawam a žadanjam přichileny. W mnohich kónčinach je so w poslednim času dopokazało tež to, zo wožiwjenje, rewitalizacija etniskeho wědomja a rěče je něšto realne, zwoprawdžujomne. Nadžijomnje tute spóznaća tež Serbja zapřimnu a wužija.

Chcył pak sej přec, zo mjez tymi, kiž budu na mjenowanym polu aktiwni, budže po móžnosći wjele tych, kotřiž tule džensa sedža, tych, kiž su (abo hakle budu) na tajke abo hinaše wažnje z Pawkom zwjazani. Tuž do dalšich nic něšto džesać, ale znajmjeńša džesać króc džesać lět (dale do widžomny horizont njesaha) přejmy Pawkej wjele kmnych a mudrych sobustawow kaž tež spomóžne ideje na dobro serbskeje Łužicy.

W přisłownej zběrce Radyserba Wjele namaka so prajidmo: *rozběhnyć so kaž pawčata*. Njeh so tež tule zhrmadžene pawčata nic přec z Łužicy, ale do žiwjenja rozběhnu, zo bych w nim na dobro Serbstwa skutkowali.

Na tutym puću přaju Wam wšitkim wjele zboža, wuspěchow a božeho žohnowanja. Njeh je ideja Pawka hišće dołho žiwa a spomožna.

Džakuju so Wam za Wašu skedžbnosć.

džělitá slowa: pawk - pavouk, prócowať so - usilovat, bachtać - klábosit, w pincy - ve sklepě Srbského domu (kancelář Pawku), rozsudženy - rozhodnutý, rěč - jazyk, řeč

Česko-lužickosrbské kulturní fórum

Leoš Šatava

V sobotním odpoledni 11. prosince 2004 se v prostorách českého PEN klubu za účasti zhruba 30 zájemců uskutečnilo Česko-lužickosrbské kulturní fórum. Jeho hlavní náplní byly především přednášky a diskuse o česko-lužickosrbských vztazích – jak na kulturně-uměleckém poli, tak i v obecné rovině. Akcent byl přitom kladen na praktické náměty a impulsy do budoucnosti.

Hlavními organizátory akce byli předseda Svazu lužickosrbských umělců B. Dyrlich a varnsdorfský literát M. Hrabal, který podal i obsírný retrospektivní výčet novějších překladů lužickosrbské literatury do češtiny. Další příspěvky přednesli předseda SPL doc. L. Šatava, ředitel Lužickosrbského institutu v Budyšině prof. D. Scholze-Šofla, lužickosrbský autor J. Koch a slovenský publicista P. Čačko.

Součástí akce bylo i předčítání české (J. Soukupová, M. Hrabal, V. Daněk) a lužickosrbské (B. Dyrlich, B. Budar, D. Šolčina) prózy a poezie (v originálu i v překladech), stejně jako ukázky vánočních písní lužickosrbských skladatelů minulosti a současnosti (B. Krawc, J. Rawp, U. Pogoda, J. Mětsk...). V prostorách PEN klubu byla rovněž otevřena výstava obrazů a kreseb malířky a grafičky Isy Bryccyny.

Závěrem setkání vytyčil B. Dyrlich „osm tezí“, na jejichž základě by se měly česko-lužickosrbské styky výhledově rozvíjet. V dané souvislosti by bylo třeba vyřešit i doposud neuspokojivou situaci ohledně využití Lužického semináře v Praze.

Následující příspěvek byl přednesen v rámci kulturního fóra.

Benedikt Dyrlich a Milan Hrabal – hlavní organizátoři fóra.

Niekoľko poznámok k slovensko-lužickej spolupráci

Peter Čačko

Začiatky vydavateľskej spolupráce

Spoluprácu som začal sledovať po nástupe do vydavateľstva Mladé letá, Bratislava, v roku 1960. Viem, že už rok predtým navštívili Slovensko šéfredaktor LN Domowina Hubert Žur a jeho zástupca Pawol Völkel. Výsledkom ich cesty bola spolupráca inštitúciami knižnej kultúry na Slovensku a prvá výstava lužickosrbských kníh v predajni zahraničnej literatúry (v Redute). Vo vydavateľskej praxi došlo k prvému koprodukčnému vydaniu titulu v lužickej srbčine – priestorovej knižke Ivana Čajdu *Lečimy přez světniščo* s ilustráciami Vojtěcha Kubaštu v roku 1959 vo vydavateľstve Mladé letá, Bratislava, ktoré práve prevzalo produkciu pre najmenšie deti z vydavateľstva Osveta, Martin. Nasledovalo vydávanie leporiel a knižných hračiek v lužickej srbčine ďalšími titulmi – Eleonóra Gašparová: *Powědančko wo cokorje*, Rudo Moric: *Što je spēšniše?*, A. Laptev: *Skupy barik*, ale aj ilustrovanými knižkami v medzinárodnej sérii obrázkových kníh pre deti – Klára Jarunková: *Wo psyčku, kotryž mēješe hólca* (ilustroval J. Lebiš, preklad A. Nawka), Maša Haľamová: *Wo sykorce z kokosoweho domčka* (ilustrácie M. Želibská, preklad L. Kowarjowa), Nataša Tanská: *Puf a Muf* (ilustr. V. Gergeľová, prel. L. Kowarjowa), ale aj iné (Miroslav Válek: *Wulke pučowanja*, il. M. Cipár, preklad P. Völkel), ktoré pokračovalo do konca osemdesiatych rokov vydaním 72 titulov (vrátane reedícií). Najúspešnejšie boli Haľamovej Časnik (v rokoch 1960–86 vyšiel šesťkrát, ale aj napr. V. Thieleho Na wsy (6 vydání v rokoch 1959–90).

V roku 1962 sa v Dome kniže na Krížnej ulici (o jeho výstavné priestory sa delili Mladé letá s Vydavateľstvom Slovenský spisovateľ) uskutočnila reprezentačná výstava lužickosrbských kníh LN Domowina, ktorú otvorili predseda Domowiny Kurt Krjenc, šéfredaktor Hubert Žur a obchodný riaditeľ Beno Kučank. V tom istom roku bola v drážďanskom knihkupectve Das Internationale Buch výstava knižnej produkcie Mladých liet a pražského Albatrosu.

Preklady lužickej tvorby – do konca osemdesiatych rokov

Prvé lužickosrbské knižky v slovenčine vychádzali koprodukčne vo vydavateľstve Mladé letá od konca šesťdesiatych rokov – boli to knihy Měrcina Nowaka-Njehorňského Čarodejník Krabat, Jurija Brězana Ako šiel slon na huby a reprezentačné rozprávkové výbery Smolný Peter a Spievajúca lípka (obe v troch vydaniach).

V osemdesiatych rokoch, keď vznikla v nakladateľstve Domowina séria *Bajki*, vyšlo z nej desať titulov aj v slovenčine. Boli to autorské prerozprávania lužickosrbských ľudových rozprávok veľmi dobre výtvarne a graficky vybavené s kvalitnou polygrafickou úrovňou. Ich autormi boli: Kito Lorenc (Ako líška prebátila vlka, 1982), Pawol Nedo (O mocnom Jankovi, 1983), Angela Stachowa (Hádí král, 1984, O čudnom mládenčovi, orig. Pan Hibšik, 1987), Jurij Krawža (Peter zo smolného zámku, 1985, Vlkov šťastný deň, 1989), M. N.-Njehorňski (Čarodejný koník, 1986, Zlaté gazdovstvo, 1990), Jan Warnar (Tri krásavice, 1988), Pawol Völkel (O sklenej lipke, 1989). Prvé dva tituly preložila Viera Gašpariková, ostatných osem Peter Čačko. Mimo tejto edície vyšli aj knižky Jurija Krawžu (Koniec rozprávky, 1978), Jana Warnara (Orgovánik a husličky, 1981), Křesčana Krawca (Malko a pes Lajko, 1986), Bena Budara (Ja, kocúr Stanislav, 1989). Krawžov titul bol preložený z nemčiny, ostatné z lužickej srbčiny preložil Peter Čačko).

V rovnakom čase sa objavili aj preklady lužických kníh pre dospelých čitateľov – vo vydavateľstve Tatran vyšiel Brězanov Krabat (z nemčiny ho preložila Perla Bžochová), v roku 1986 tiež jeho Starý otec, vo Východoslovenskom vydavateľstve Košice vyšiel Návrat snov 1988 (oba tituly preložil Peter Čačko) a predtým v roku 1984 Dni v dialke Marje Młynkowej v preklade Viery Gašparikovej. Vydavateľstvo Slovenský spisovateľ v reprezentačnej edícii Kruh milovníkov poézie vydalo v roku 1984 antológiu z tvorby Kita Lorenca Hlboké kľúče, ktorú pripravil a preložil Vlastimil Kovalčík.

Bola pripravená antológia lužickosrbskej poviedky po roku 1945 s názvom Oblak bieleho peria, ktorú zostavil Pawol Völkel a boli v nej zastúpení Jurij Brězan, Beno Budar, Jurij Koch, Křesčan Krawc, Marja Krawcec, Jurij Krawža, Pětr Malink, Marja Młynkowa, Angela Stachowa a Jan Warnar. Antológiu preložil Peter Čačko, Vydavateľstvo Slovenský spisovateľ však po niekoľkých rokoch čakania rezignovalo na jej vydanie.

V roku 1987 v 2. čísle Revue zo svetovej literatúry vyšli poviedky Jurija Kocha (Osamelý Nepomuk), Jurija Krawžu (Dedičstvo starej matere, Káčer, Ikarus pod modrou oblohou) a Pawla Völkela (Z denníka môjho priateľa Jurija Chójnana). Okrem knižných vydání slovenský čitateľ sa mohol zoznámiť aj s poviedkovou tvorbou v časopisoch či v rozhlase (napr. Osamelý Nepomuk Jurija Kocha).

Od deväťdesiatych rokov

Ich začiatkom ešte dobiehala koprodukčná spolupráca nakladateľstva Domowina s Mladými letami. Neskôr po vzniku vydavateľstva BUVIK sa začala koprodukčná spolupráca s týmto súkromným vydavateľstvom Márie Števkovej. Prvým titulom bola knižôčka Daniela Heviera Nám sa ešte nechce spať (1994), nasledovalo Márie Ďuričkovej Slnové dievčatko (1995), Evanjelium podľa Dickensa (Žiwjenje našeho Knjeza, 1999), Nataše Tanskej Puf a Muf (2000) a malý výber Spievajúca lípka (2003), ktorý vyšiel v štyroch jazykoch. V spolupráci s vydavateľstvom HEVI vyšla Hevierova Krajina Agord.

V tomto období sa rozvinula široká spolupráca nakladateľstva Domowina so slovenskými ilustrátormi. Viaceré knižné tituly ilustrovali Luba Končeková-Veselá (najmä reprezentačné vydanie dvoch zväzkov básni a pesničiek pre deti), Oľga Bajusová, František Blaško a Jarmila Dicová (najmä učebnicové tituly).

V roku 1995 sa uskutočnila výstava kníh nakladateľstva Domowina v bratislavskom medzinárodnom dome umenia pre deti BIBIANA, ktorá okrem knižnej a ilustračnej tvorby predstavila aj kroje a ďalšie zaujímavé exponáty Lužickosrbského múzea v Budyšine.

Štvrté číslo ročníka 2000 Revue svetovej literatúry predstavilo v lužickom bloku okrem „klasikov“ – z prozaikov Jurija Kocha, Pawla Völkela, z básnikov Kita Lorenca, Róže Domašcyny, Benedikta Dyrlicha, Marje Krawcec, Bena Budara – aj mladšiu generáciu básnikov – Měrana Cušcyna, Lubina Šenec. Marko Dyrlich, Fabian Kaulfürst, Hana Wićazowa, ako aj prozaikov – Ĵewa-Marja Čornakec, Thea Solcyna, Měrka Mětowa. Preklady pripravili Dana Podracká, Milan Žitný a Peter Čačko. Prezentácia týchto prekladov bola v Goetheho inštitúte v Bratislave 2. marca 2001 za prítomnosti nielen autorov a pracovníkov nakladateľstva Domowina, ale aj predsedu Mačice Serbskej dr. Měrcina Völkela.

Preklady veršov lužických básnikov a informácie o literárnych aktivitách sporadicky prinášal Literárny týždenník.

Pre toto obdobie je charakteristické zlepšenie osobných kontaktov autorov. Zatiaľ čo predtým väčšmi sa stretávali vydavateľskí redaktori a prekladatelia – na festivaloch lužickej kultúry aj v obdobiach medzi festivalmi, vďaka pozvaniu a účinkovaniu na Sviatkoch lužickej poézie – v ostatných piatich rokoch to boli Michal Chuda, Dana Podracká, Milan Richter – či Benedikt Dyrlich na Medzinárodnom festivale poézie Jána Smreka v Bratislave. Vzniká tu nová, veľmi pekná a potrebná tradícia, ktorá pomôže vzájomnému spoznávaní tvorcov a ich prezentácii sice úzkomu, ale kvalitnému výberovému publiku, ktoré zaujímajú tieto programy a priam ich vyhľadáva a očakáva.

Práve takéto stretnutia prinášajú aj rozhovory, z ktorých vznikajú nové vydavateľské projekty. Takým je napríklad vydanie antológie lužickej poézie v slovenčine, ktoré by sa malo realizovať budúci rok v Richterovom vydavateľstve Milanium. Už dnes sa tešíme na tento titul. Pomôže pochopiť a priblížiť poéziu blízkeho slovanského národa.

NOVINY

Z HORNÍ LUŽICE

Sněm okresu Budyšin rozhodl 13. prosince, že v budově Srbského gymnázia vznikne školní a setkávací středisko. Do budovy se přestěhuje i základní škola. Díky tomu je lépe zajištěna existence gymnázia a dlouho plánovaná rekonstrukce za 6,5 miliónu eur se uskuteční. (SR 19. 12.) ř

Benedikt Dyrlich zůstane předsedou Svazu srbských umělců. Rozhodla o tom jednohlasně valná hromada ve Wulkém Wjelkowě. Místopředsedou

se stal hudební skladatel Detlef Kobjela a pokladníkem Měto Benada. Kladně bylo hodnoceno rozšíření akcí do Česka a Polska, kriticky malé zastoupení mladé generace (viz také Beata Nastickec o Svátku ls. poezie v Rozhladu 2005/1). Měto Benada se vrací do Srbského lidového souboru, došlo k tomu mimosoudní dohodou s ředitelem souboru Rögnerem. Svaz plánuje spolupráci s SPLužice na květnovém programu Serbského nalěča.

(SR 19. 12. ad.) ř

V listopadu byl obnoven klub mládeže ve **Wotrowě** jako místní skupina Domowiny. Klub je umístěn ve staré škole. Dlouhá léta Domowina ve Wotrowě nepůsobila. 25. prosince mladí uspořádali setkání místních u koláče a svařeného vína. 26. ledna byli přijati do Domowiny.

(SR 27. 12.) rč

Evropská menšinová organizace FUEN uspořádá svůj 51. kongres v Budyšině, o čemž rozhodlo prezidium této společnosti. Domowina patří k FUEN víc než 10 let a viceprezidentem FUENu je dr. Jurij Brankač.

(BSR 10. 1.) sto

V Drážďanech byla zvolena nová **Rada pro lužickosrbské věci**. Saský zemský sněm zvolil Marju Michałkowou, Petra Brézana, Manfreda Hermaše, Benedikta Dyrlicha a Tomaše Čornaka. Rada je poradním orgánem parlamentu a vlády Saska.

(SR 23. 1.) rč

V příštím školním roce bude zrušena skupina Witaj na ZŠ v **Bartu**, nyní se učí ve druhém ročníku 5 dětí. Saské ministerstvo školství rozhodnutí odůvodňuje tím, že skupina je příliš malá.

(SR 23. 1.) rč

Na protest proti uctění obětí **holokaustu** při výročí osvobození Osvětimi opustili 19. ledna jednací sál saského sněmu poslanci za neonacistickou NPD. Předseda poslaneckého klubu Holger Apfel navrhoval, aby byl pouze vzdán hold obětem bombardování Drážďan, které proběhlo v témže období roku 1945. Označil jej za *bombový holokaust*. Předseda strany a rovněž poslanec Klaus-Jürgen Menzel se nechal mj. slyšet, že hranice Německa by měly být posunuty na západ i na východ. Druhou světovou válku podle něj vyvolali Američané. Úřad na ochranu ústavy (obdoba naší BIS) pečlivě sleduje aktivity této politické strany. Diskutuje se o zákazu strany, jeden pokus už proběhl před několika lety, ukázalo se však, že řada vrcholných členů je spolupracovníky německé tajné služby. Saští poslanci nemohou být pro své politické výroky a popírání holokaustu stíháni, neboť požívají poslanecké imunity. Saský zemský sněm, kde jsou neonacisté silní podobně jako sociální demokraté, rozhoduje také o politice vůči Lužickým Srbům a peněžním příspěvků Nadaci lužickosrbského národa.

V Lužici se konala řada vzpomínek k výročí osvobození Osvětimi. U budyšinské vagónky se 27. ledna konala vzpomínková akce. Zde byla odbočka koncentračního tábora Groß-Rosen. Promluvil mimo jiné starosta Christian Schramm a spisovatel Křesčan Krawc.

(ČRo 6 26. 1., SR 27., 28. 1.) rč

Z DOLNÍ LUŽICE

Univerzita v Postupimi knižně vydá přednášky o činnosti **Arnošta Muky**, které byly předneseny v říjnu na sympoziu v Chotěbuzi.

Redaktorkou řady *Postupimské příspěvky k sorabistice* je dr. Madlena Norbregowa.

(BSR 29. 12. 2004) sto

Členové **dolnosrbského odboru Matice srbské** chtějí zhodnotit zásluhy této vědecké společnosti in Horní a Dolní Lužici, která slaví své 125. výročí. Plánováno to je na hlavní schůzi Matice srbské v sobotu po Velikonocích a při květnovém setkání dolnosrbské sekce v Chotěbuzi. Dolnosrbská MS byla založena 27. května 1880 v Chotěbuzi a jejím prvním předsedou byl Jan Bjedrich Tešnar.

(BSR 29. 12.) sto

Svaz srbských umělců uspořádal 28. 12. 2004 v **Gubinu** už 10. koncert na konci roku. V místním Domě Ludwiga A. Meyera hrála pianistka Heidemarie Wiesnerec z Milána a další tři umělci. Zazněla díla Bacha, Mozarta a srbského skladatele Detlefa Kobjely, dále kompozice Hince Roye, Ulricha Pogody, Haralda Lorscheidera a Franscesca Bonafini. Koncert, který navštívilo 60 lidí, hostila ještě Jelenia Góra a Srbské muzeum v Budyšině.

(BSR 29. 12.) sto

V **Borkowách** platí turisté a návštěvníci od nového roku zvláštní příspěvek za každou noc strávenou v této obci. Za přenocování připlatí dospělí 1 euro, děti 50 centů. Dostanou ovšem průkazku, která jim umožní využít různých výhod (například slev) v některých podnicích, a to nejen stravovacích, neboť mezi partnery jsou i chotěbuzské Státní divadlo nebo slovenské hradíště ve Tšupci.

(BSR 5.1.) sto

V **Brjazyně** by se letos, jak oznámil starosta obce Klaus Heinrich, mělo stavět. Konkrétně měl na mysli dětské hřiště a domov důchodců. Stará brjazynská škola bude nejspíš zbourána. Brjazyn má ještě 839 obyvatel, což je o 25 miň než v roce 2003.

(BSR 10. 1.) sto

Město **Chotěbuz** v rámci příprav na 850. výročí města vypsal soutěž pro děti a dospívající, jejímž tématem je ochrana přírody, především v povodí Sprévy. Zúčastnit se můžou jednotlivci, skupiny i spolky.

(BSR 10. 1.) sto

Studenti **Dolnosrbského gymnázia** 12. 1. mohli získat informace o možnostech práce po ukončení studia na regionálním a srbském poli v Dolní Lužici. Studenty navštívili zástupci srbských institucí a médií, okresu Spréva-Nisa, města Chotěbuz a také Postupimské a Lipské univerzity.

(BSR 12. 1.) sto

Z CIZINY

K poctění prof. Arnošta Muky se ve **Wendlandu** poblíž Hannoveru konala 10.-12. září lužickosrbská exkurze. Při příležitosti otevření výstavy Serby w Nimskej byla ve městě Lüchow uspořádána *swěžeńska akademija* a další program. Po převratu Srbové navázali kontakty i do těchto končin.

(R 1/2005) rč

KNIHY

Zdenka Sojková, Slovenské jaro. – Slovensko-český klub, Edice Slovenských dotyků 2003, 192 s.

Celoživotním odborným zájmem české slovakistky a literární historičky Zdenky Sojkové (* 1921) je slovenské národní obrození a slovensko-české kulturní kontakty tohoto období. Její studie publikují významné slovenské i české odborné časopisy a dvojího vydání se dočkal objemný beletrizovaný životopis Ludovita Štúra (1965, 1971). Je držitelkou Zlaté čestné plakety Slovenské akademie věd za rok 1996.

Pražský Slovensko-český klub se rozhodl pro záslužný čin, když do knižního vydání sebral jejich devět literárně-historických studií. Čtyři z nich byly již na Slovensku publikovány (Cesta Jána Hollého do Čech, Šafaříkovi Kis-Körösi, Zápisky Bohuslavy Rajské, Novinář Ludovit Štúr a život národů v Evropě a v Americe), pátá byla uveřejněna pouze ve slovenském překladu (Zápas o „nové“ Rakousko a o budoucnost Slovenska roku 1849 v publicistice Ludovita Štúra) a zbylé čtyři jsou vydávány poprvé (Janko Král' na Moravě, První základy slovakistiky a Božena Němcová, Andrej Sládkovič na Hrochoti, Sládkovičův návrat k poezii).

Pro čtenáře ČLV je zvlášť zajímavá stať *Novinář Ludovit Štúr a život národů v Evropě a v Americe* (str. 53–73), která se poprvé objevila ve slovenském Historickém časopise roku 1998 a uvádí řadu zajímavých údajů souvisejících se vznikem známého Štúrova článku *Cesta do Lužic, vykonaná z jara 1839*. Autorka se zabývá Štúrovou ranou publicistikou, jejíž počátky se datují rokem 1836, kdy dovršil jedenadvacet let. Jeho zveřejněné články mají od počátku buditelský charakter a silné vědomí slovenské vzájemnosti. V tomto duchu se nesou i *Zprávy z Illyrska* otiskované v Květech roku 1838, pro které materiál vytěžil ze svých pražských setkání s Pavlem

Josefem Šafaříkem, jeho synovcem Jánem – Jankem Šafaříkem, srbskými a chorvatskými vzdělanci i z čtyř jihoslovanského tisku. Do Květů od této doby pravidelně přispívá.

Na podzim roku 1838 odjíždí Štúr ke dvouletému studiu na univerzitu v německém Halle a Sojková sleduje jeho publicistickou tvorbu ovlivněnou od počátku pobytu diskusemi o postavení a roli Slovanů, které probíhaly v německém a polském tisku. Štúr se debaty účastní kritikou předmluvy k vydání srbských písní v Květech (č. 5/ 1838). Autorka úroveň článku hodnotí velmi kriticky, protože *obvyklým předsudkům čelil opačným extrémem, nekritickou idealizací. Těžkopádnost statě zatížená knižní učeností* dává do kontrastu s jen o několik měsíců pozdější publicistikou ovlivněnou lužickou cestou, která do ní vnesla výrazně svěží tóny.

Ještě cestou do Halle se Štúr zastavil na lipském bojišti bitvy národů, aby zameditoval nad tragikou mezislovanských vztahů, když Poláci bojovali na straně Napoleonovy armády proti Rusům, ale i Čechům (Květy, 4.4. 1839). Nepřímou se tak vyrovnával s tehdy stále aktuálním traumatem polského povstání 1830–1831. K dojmům z Lipska se Štúr vrátil i ve svém lužickém cestopisu, konkrétně k osudu *nešťastného Poniatowského*, aby doplnil a upřesnil již dříve publikované informace.

Zdenka Sojková zaznamenává i fakt, že přibližně ve stejné době jako cestopis z Lužice vzniká i německý článek *Einige Bemerkungen zu dem Aufsätze über die slawische Universalmonarchie* (Několik poznámek k pojednání o slovanské univerzální monarchii), který se ovšem nedochoval. Stať nepřijaly ani augsburské Allgemeine Zeitung, s nimiž chtěl polemizo-

vat, ani přepracovanou verzi o rok později Ost und West, časopis, do kterého přispívali např. i Šafařík a Purkyně. Nakonec český překlad vyšel v Květech roku 1840. Štůr v něm reaguje na pochybnosti zařadit Slovanstvo za třetí faktor evropské moci a vzdělanosti (vedle národů románských a germánských).

Slovenský obrozenec si během studií v Halle velmi oblíbil polský poznaňský Tygodnik literacki, sám do něho psal a hojně ho propagoval v pražských Květech.

Sojková zdůrazňuje, že nad všechnu bohatou publicistickou činností tohoto období vyčnívá právě lužický cestopis. Studijní cestu do Horní a Dolní Lužice uskutečnil Štůr v dubnu roku 1839 z podnětu P. J. Šafaříka, pro něhož měl provést jazykovědný a národopisný výzkum. Ve své reportáži však o tomto záměru cesty pomlčel, protože jej zastínil proud bezprostředních dojmů. Reportáž Štůr zpracovával pravděpodobně až během prázdnin, ale kdy do Prahy odeslal rukopis nevíme. Dosud uváděný červen Sojková vyvrací. Šafařík článek uveřejnil již ve čtvrtém svazku prestižního čtvrtletníku Časopisu Českého muzea XIII, str. 464–490, ještě téhož roku.

(Publikační pohotovost je téměř neuvěřitelná!). Zde je jistě také nutné vzít v úvahu velmi blízké vztahy Štůra se Šafaříkem, v jehož domácnosti trávil při každé návštěvě Prahy jako host i celé týdny.

Štůrova Cesta do Lužic vzbudila po zveřejnění okamžitou pozornost a zakrátko se objevil srbský překlad Janka Šafaříka, který otiskl Nový srbský Létopis na rok 1840 vycházející v Budíně. Roku 1842 následoval i překlad ruský a polský ve varšavském rusko-polském časopisu Dennica-Jutrzenka ruského slavisty P. P. Dubrovského.

Všechny studie v knize jsou vybaveny obsáhlým poznámkovým aparátem s odkazy na velmi zajímavé prameny i literaturu. Kniha má i skromnou obrazovou přílohu a důležitou ediční poznámku.

V Slovenském jaru Zdenky Sojkové najdou zájemci velké množství materiálu k dějinám slovenského a českého národního obrození a obou literatur a čtenář si potvrdí dnes často zpochybňovaný fakt, že vědomí vzájemnosti bylo zcela nepopíratelným a reálným hybným momentem buditelských snah všech slovanských národů.

Vladislav Veselý

DJINUD

Rondo

ČRo 3 Vltava 23. 12. 2004

Krásné předvánoční Rondo na stanici ČRo 3 Vltava dne 23. 12. 2004 připravili redaktori Rafael Brom (Rozhlas), Radek Čermák a Zuzana Sklenářová. Představili lužickosrbské koledy na CD z r. 1998 s názvem *W zymskej dolinje – V zinnim údolí*. Tuto báseň Jakuba Barta-Čišinského přeložila a přednesla (čtenáři Česko-lužického věstníku si ji mohli přečíst v prosincovém čísle) Zuzana Sklenářová v originále a český překlad záro-

veň četl Radek Čermák. Zhudebnil ji Jan Cyž a provedlo ji výborné Srbské mužské pěvecké kvarteto (známé u nás ze Smetanovy soutěže v Litomyšli v r. 1994) a Kocorovo smyčcové kvarteto. Na nahrávce se dále podílela známá mezzosopranistka Tanja Donatec a tak zněly i další koledy, např. Bj. Krawce: Spinkej, venku vane vítr, V tiché noci od Jana Cyže a Míny Witkojce, Marie u přeslice i naše známá koleda: Nesem vám noviny s lužickým překladem Michala Nawky. Dále modlitba: Zdravas Maria. Závěrem velebně zněla koleda Jana Cyže: Vitáme Tě, Ježíšku v provedení dvou trubek a tří pozounů.

Jana Nováková

DOPISY

Paní Tamara Wagnerová nám zaslala výsledky svého novinářského průzkumu, kdy oslovila asi 290 osob s otázkou: „Kdo jsou Lužičtí Srbové, kde je Lužice?“ Více než 1 z nich to nevědělo. Piše nám také, že její článek o Lužických Srbech byl otištěn v krajském časopisu v Kanadě. Dále nám zaslala příspěvek:

Prof. J. Vozka († 1955) v Lužici

Když v poválečné Praze vznikla z impulsu presidenta Beneše, svob. Vysoká škola politická a sociální, měla za úkol to, co její pařížský vzor: – Ecole libre des sciences politiques – rozšiřovat vzdělání v oblasti politologie, sociologie a ekonomie. Jejimi profesory se staly neznámější osobnosti té doby. Elitní škola zůstala svobodná necelé tři roky a slavní profesori se

většinou stali psanci a emigranti. Pro nás nejzajímavější se stal děkan fakulty žurnalistiky, politolog Jaroslav Vozka. Pro svou oblíbenost a encyklopedické vlastnosti byl na škole prozatím ponechán. Zajímavé osudy měli i posluchači – Ludvík Vaculík, Arnošt Lustig, A. J. Liehm, K. Kyncl, hamburský spisovatel Gabr, Laub-Battěk, Janýr, Klaban. V r. 1953 se začal prof. Vozka intenzivně zajímat o Lužici a prodouval o ni veškerou literaturu. Rozhodl se totiž emigrovat. V pracovním obleku přel na kole hranice do bývalé NDR. V Horní Lužici byl Němci zajištěn a při pokusu o útěk skončil ve vězení. Tam také zemřel a je údajně pochován na vojenském hřbitově v Chotěbuzi. Německé úřady odmítly jeho žádám informace. Prý je poskytují pouze rodinám vězňů ... Zjistíme někdy?

Všechny srbské tištěné publikace můžou od letoška číst čtenáři **Slovanské knihovny** v pražském Klementinu. Jde například o Serbske Nowiny, Nowy Casnik nebo Płomje. Po dva roky pražští přátelé Lužice neměli přístup k lužickosrbským tiskovinám. Zprávy z Lužice je možné sledovat i na stránkách Serbského rozhlasu v Sasku a Bramborského serbského radija na adresách www.mdr.de/mdr1-radio-sachsen/sorbisich a www.rbb-online.de/sorben. Zatímco u SR je možné poslouchat jen některé příspěvky, BSR dává každé odpoledne k dispozici celé hodinové vysílání ve formátu Real Audio. S novými stránkami přivítala nový rok

i Domowina. Nyní obsahují i krátké informace kupř. o dějinách, oddíl *aktualne* a odkazy na další spolky a členy Domowiny. Úřad Domowiny očekává náměty ke stránkám, k čemuž slouží rubrika *Waše listy*. Český návštěvník promine chyby v češtině. Stránky Serbských nowin www.serbske-nowiny.de byly po dlouhých přípravách provozovány na začátku února, objevují se tam vždy základní články hlavních rubrik. Zároveň je možné předplatit si elektronické SN ve formátu PDF.

Redakce

Česko-lužický věstník

Vychází ročně v deseti číslech a jednom dvojčísle v nákladu 400 výtisků. • Cena jednotlivého čísla 20,- Kč. • Vydává Společnost přátel Lužice/Towaršnosť přečelow Serbow/Towarišnosť psijašelow Serbow. • www.Luzice.cz • Vedoucí redaktor: Radek Čermák, Malkovského 596, Praha 18-Letiňany, CZ - 199 00, tel. +420 721 706 715, el. adresa Radek.Cermak@email.cz • Zástupkyně: Mgr. Zuzana Sklenářová, Vinohradská 34, Praha 2-Vinohrady, CZ - 120 00, tel. +420 737 750 693, el. adresa Zuzana.Sklenarova@ff.cuni.cz • Redaktoři: Ondřej Doležal, Vladislav Knoll • Sítový redaktor a pokladník: ing. Miloš Malec, Milos.Malec@seznam.cz • Předplatné na rok 2004: ČR 200,- Kč, zahraniční 350,- Kč (12 €), členské příspěvky 300,- Kč, pro sociálně slabé možnost požádat o snížení. • Jak si nás předplatit? • Spojte se s firmou A. L. L., která Vám složenku k úhradě předplatného zašle s nejbližším číslem časopisu. • Pište: A. L. L. Production s. r. o., Poděbradská 24, Praha 9-Vysočany, 190 00 • elektronickou poštou: predplatne@predplatne.cz, Luzice@luzice.cz • volejte: 234 092 851 • faxujte: 234 092 813 • Pište z mobilního telefonu: SMS ve formátu: OBJ CLV JMENO PRIJMENI ULICE CISLO DOMU MESTO PSC • Odešlete zprávu psanou velkými písmeny bez diakritiky v maximální délce 160 znaků na telefonní číslo 900 11 06. Cena zprávy je 6 Kč. • www.predplatne.cz • Abonenci ze ZRN teč přez referenta Domowiny za kulturne naležnosće a wukraj, Budyšin. • Pro ukončení předplatného je nutné se odhlásit. • Bankovní spojení na Společnost přátel Lužice: ČSOB (Poštovní spořitelna) 181 757 044/ 0300. • Redakce se nezotožňuje vždy s názory autorů. Za věcnou a slohovou stránku příspěvků odpovídají příslušní autoři. • Používat zdroje ČLV je možné s podmínkou uvedení zdroje a internetové adresy www.Luzice.cz, je-li již dílo zatíženo autorskými právy, platí zásady prvotního zdroje. • Bytí časopisu je založeno na práci dobrovolníků. • Stížnosti na nezaslání časopisu vyřizuje firma A. L. L. • MK ČR E 6880 • ISSN 1212-0790

Děkujeme Magistrátu hlavního města Prahy za poskytnutí grantu ve výši 80 000,- na nový nábytek pro Hórníkovu knihovnu.